

DƏRSİN PLANLAŞDIRILMASININ MƏRHƏLƏLƏRİ

Sevda Ağayeva

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Xarici Dillər Mərkəzinin müəllimi

<https://ORCID.org/0000-0002-5615-6923>

seva.ava.17@mail.ru

Xülasə

Xarici dillərin öyrənilməsi daha çox təhsil müəssisələrində başlayır. Xarici dili mənimsəmək üçün şagirdlər dil üçün xarakterik olan fəaliyyətlərlə məşğul olmalıdırlar; danışq dilini eşitməli, danışmalı, oxumalı və yazmalıdırlar. İngilis dilinin tədrisi alimlər və müəllimlər tərəfindən getdikcə daha çox maraq kəsb edir. Tədris prosesinə təsir edən əhəmiyyətli komponentlər dərs planı və sinfin idarəedilməsidir. Dərs planlaşdırması və sinfin idarəedilməsi bir-birindən ayrılmazdır, çünki iki termin bir-birini bağlayır.

Dərs planı öyrənmə məqsədləri ətrafında tərtib edilmiş və öyrənənlərə öyrəndiklərini araşdırmaq və nümayiş etdirmək imkanı verir. Dərs hər bir tədris məqsədinə yönəlmiş vahid fəaliyyətlər məcmusudur. Dərs planı, dərs məqsədinə çatmaq üçün lazım olan məqsədləri, materialları və avadanlıqları və məqsədə çatmaq üçün uyğun fəaliyyətləri müəyyənləşdirir. Yaxşı dərs dizaynı əvvəllər öyrənilmiş materialın nəzərdən keçirilməsi ilə başlayır. Daha sonra yeni material təqdim olunur, sonra isə öyrənənlərin təcrübə etmələri və öyrəndikləri ilə qiymətləndirilməsi üçün imkanlar yaranır.

Açar sözlər: Təlim, məqsəd, mərhələ, fəaliyyət, plan.

STAGES OF LESSON PLANNING

Sevda Aghayeva

Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

Learning foreign languages mostly starts in educational institutions. In order to master a foreign language, students must engage in activities that are characteristic of the language; they must listen, speak, read, and write spoken language. Teaching English is getting more and more interest for scholars and teachers. Important components affecting the teaching process are lesson plan

and classroom management. These two terms are inseparable because they explain each other.

A lesson plan is designed around learning objectives and allows learners to explore and demonstrate what they have learned. A lesson is a unity of set of activities aimed at different educational goals. A lesson plan identifies the objectives, materials, equipment and appropriate activities needed to achieve the lesson objectives. Good lesson design begins with a review of previously learned material. New material is then introduced, followed by opportunities for learners to practice and evaluate what they have learned.

Key words: Training, goal, stage, action, plan.

ЭТАПЫ ПЛАНИРОВАНИЯ УРОКА

Севда Агаева

Азербайджанский государственный педагогический университет

Резюме

Изучение иностранных языков в основном начинается в учебных заведениях. Чтобы овладеть иностранным языком, студенты должны заниматься деятельностью, характерной для этого языка; они должны слышать, говорить, читать и писать устную речь. Преподавание английского языка вызывает все больший интерес со стороны ученых и преподавателей. Важными компонентами, влияющими на учебный процесс, являются план урока и управление классом. Планирование урока и управление классом неразделимы, поскольку эти два термина переплетаются.

План урока разработан с учетом целей обучения и позволяет учащимся исследовать и демонстрировать то, что они узнали. Урок представляет собой совокупность отдельных мероприятий, направленных на достижение каждой учебной цели. План урока определяет цели, материалы и оборудование, необходимые для достижения цели урока, и соответствующие действия для достижения цели. Хороший план урока начинается с повторения ранее изученного материала. Затем вводится новый материал, после чего учащимся предоставляется возможность попрактиковаться и оценить то, что они узнали.

Ключевые слова: Тренировка, цель, этап, действие, план.

Giriş / Introduction

Dərs planı sizə tədris və öyrənmə məqsədlərinizin və onları həyata keçirmək üçün vasitələrin ümumi bir xülasəsini təqdim edir. Məhsuldar bir dərs hər şeyin planlaşdırıldığı kimi getdiyi bir dərs deyil, həm tələbələrin, həm də təlimçinin bir-birindən öyrəndiyi dərstdir.

Dərsin əsas məqamları ümumiləşdirilərək sinifdə keçilən material nəzərdən keçirilməlidir. Şagirdlərin mövzu ilə bağlı anlayışlarını qiymətləndirmək üçün cavablarını gözdən keçirmək və dərsin yalnız əsas məqamlarını ümumiləşdirməklə deyil, həm də növbəti dərsi əvvəlcədən nəzərdən keçirməklə yekunlaşdırmaq olar.

Yaxşı bir plan və yaxşı sinif təcrübələri sizə və şagirdlərinizə dərslərinizdən daha çox şey əldə etməyə kömək edə bilər. Aşağıda ilk dərs planlarınızı hazırladığınız zaman sizə rəhbərlik edəcək bir neçə addım təqdim olunmuşdur.

Təlim məqsədlərinin müəyyənləşdirilməsi.

Dərsinizi planlaşdırmadan əvvəl dərs üçün öyrənmə məqsədlərini müəyyənləşdirməlisiniz. Öyrənmə məqsədi, təlim zamanı öyrənənin nəyə məruz qalacağını (yeni mövzular) deyil, öyrənmə təcrübəsindən sonra öyrənənin nələri biləcəyini və ya edə biləcəyini təsvir edir. Tipik olaraq, tələbələr tərəfindən asanlıqla başa düşülən və proqramın öyrənmə nəticələri ilə açıq şəkildə əlaqəli bir dildə yazılır. İlk addım şagirdlərin nəyi öyrənməsini və dərs sonunda nəyi əldə edə biləcəyini müəyyənləşdirməkdir. Tələbənin öyrənməsi üçün hədəflərinizi müəyyənləşdirməyə kömək edəcək olan suallar cavablandırılmalıdır:

- 1. Dərsin mövzusu nədir?*
- 2. Tələbələrin nə öyrənməsini istəyirik?*
- 3. Dərs sonunda nələri başa düşmələrini və edə bilmələrini istədim?*
- 4. Bu dərstdən nəyi öyrənmələrini istədim?*
- 5. Tələbələrin qavrayıb tətbiq edə bilməsini istədiyim ən vacib konsepsiya, fikir və ya bacarıq hansıdır?*
- 6. Niyə vacibdirlər?*

Girişin hazırlanması.

Artıq öyrənmə hədəflərinizin əhəmiyyətinə sahib olduğunuza görə, şagirdlərin öyrəndiklərini başa düşmələrini və tətbiq etmələri üçün istifadə edəcəyiniz xüsusi fəaliyyətlərin seçimi həyata keçirilir. Fərqli akademik və fərdi

təcrübələri olan müxtəlif tələbə qrupunuza sahib olacağınız üçün onlar artıq mövzu ilə tanış ola bilərlər. Bu səbəbdən də tələbələrin mövzu ilə bağlı məlumatlarını və ya onların bu barədə əvvəlcədən düşüncələrini qiymətləndirmək üçün bir sual və ya fəaliyyətlə başlaya bilərsiniz. Məsələn, sadə bir sorğu təşkil etmək: Dərstdən əvvəl tələbələrinizə elektron bir sorğu göndərərək və ya indeks kartlarına şərh yazmalarını xahiş edərək şagirdlərinizdən məlumat əldə edə bilərsiniz. Bu əlavə məlumat giriş, öyrənmə fəaliyyətiniz və s. şəkilləndirməyə kömək edə bilər. Şagirdlərin mövzu ilə tanışlığı barədə bir düşüncəyə sahib olduğunuz zaman nələrə diqqət yetirməli olduğunuzu da biləcəksiniz.

Xüsusi öyrənmə fəaliyyətlərinin planlaşdırılması.

Öyrənmə fəaliyyətini planlaşdırarkən, effektiv öyrənmə nümayiş etdirmək üçün tələb olunan bacarıq və bilikləri inkişaf etdirmək üçün tələbələrin həyata keçirməli olduqları fəaliyyət növlərini nəzərə almalısınız. Öyrənmə fəaliyyətləri bilavasitə dərsin öyrənmə məqsədləri ilə əlaqəli olmalı və tələbələrin bu hədəflərə doğru irəliləməsi, təcrübə etməsi və rəy əldə etmələrini təmin edəcək təcrübələr təmin etməlidir. Daha çox tələbənin diqqətini cəlb etmək və fərqli öyrənmə üslublarına müraciət etmək üçün bir neçə fərqli üsulu hazırlamalıyıq. Nümunələrinizi və fəaliyyətlərinizi planlaşdırarkən, hər birinə nə qədər vaxt sərf edəcəyinizi təxmin etmək, genişləndirilmiş izahat və ya müzakirə üçün vaxt ayırmaq, eyni zamanda fərqli tətbiqlərə və ya problemlərə sürətlə keçməyə və anlayışı yoxlayan strategiyaları təyin etməyə hazır olmaq gərəkdir. Bu suallar istifadə edəcəyiniz öyrənmə fəaliyyətlərini tərtib etməyə kömək edəcəkdir. İstifadə edəcəyiniz öyrənmə fəaliyyətlərini tərtib edərkən düşünməli olduğunuz bəzi suallar bunlardır:

1. *Mövzunu izah etmək üçün nə edəcəyəm?*
2. *Mövzunu fərqli bir şəkildə göstərmək üçün nə edəcəyəm?*
3. *Tələbələri mövzuya necə cəlb edə bilərəm?*
4. *Şagirdlərin mövzunu başa düşməsinə kömək edə biləcək bəzi real həyatı nümunələr, bənzətmələr və ya vəziyyətlər hansılardır?*

Dərstdəki hər bir təlim fəaliyyətinin (1) dərsin öyrənmə məqsədlərinə uyğunlaşdırılması, (2) tələbələri mənalı şəkildə aktiv, konstruktiv, orijinal işbirliyi ilə cəlb etməsi və (3) şagirdin bacardığı yerdə faydalı olması vacibdir.

Tələbə anlayışını qiymətləndirməyin planlaşdırılması.

Qiymətləndirmələr (məsələn, testlər, sənədlər, tamaşalar) şagirdlərə təlim məqsədlərinə ifadə olunan bilik və bacarıqları nümayiş etdirmək, tətbiq etmək

və təlimçilər üçün daha da öyrənməyə rəhbərlik edə biləcək məqsədyönlü rəy təklif etmək imkanı verir. İndi mövzunu izah etdiyiniz və fərqli nümunələrlə təsvir etdiyiniz üçün tələbə anlayışını, yəni şagirdlərin öyrəndiyini necə biləcəksiniz? Anlayışı yoxlamaq, yazmaq və sonra öz fikirləri ilə ifadə etmək üçün şagirdlərə verə biləcəyiniz konkret sualları düşünün, sualları müxtəlif yollarla verməyə və suallarınızın cavablarını proqnozlaşdırmağa çalışmalıyıq. Tələbələrin şifahi və ya yazılı şəkildə cavablandırmalarını istəmək müəllimin seçimindən aslıdır.

1. *Şagirdlərdən anlayışlarını yoxlamaq üçün hansı sualları soruşacağam?*

2. *Öyrənmə hədəflərim siyahısına qayıdıb tələbələrdən hər birinin yerinə yetirilib-yetirilməməsini yoxlamaq üçün hansı fəaliyyət göstərə bilərəm?*

Vaxtın idarəedilməsində sizə kömək edəcək mühüm bir strategiya, tələbələrin suallarını qabaqcadan görməkdir. Dərsinizi planlaşdırarkən, hansı sualların müzakirə üçün məhsuldar olacağına və hansı sualların sinifdən kənarlaşmasına qərar vermək sizdən aslıdır. Məzmunu əhatə etmək (öyrənmə məqsədlərinizi həyata keçirmək) ilə şagirdlərin başa düşməsinə təmin etmək arasındakı tarazlığı düşünüb, qərar verməyə çalışmalısınız.

5. *Dərsin cəlbedici və mənalı bir şəkildə planlaşdırılması.* Robert Gagne, dərslərinizin ardıcılığını planlaşdırmaq üçün faydalı olan təlimat hadisələri adlı doqquz mərhələli bir proses təklif edir. Gagne'nin 9 tədbirindən Bloom'un Təhsil Məqsədlərinin yenidən baxılmış taksonomiyası ilə əlaqəli şəkildə istifadə etmək cəlbedici və mənalı təlimatların dizaynında kömək edir. Şagirdlərə yeni bilikləri əvvəllər öyrəndikləri və ya yaşadıkları ilə əlaqələndirərək anlamağa kömək etmək lazımdır [Brown, 1994: 102].

Yeni məzmunun təqdim edilməsi: mühazirə, oxu, fəaliyyət, layihə, multimedia və digərləri daxil olmaqla müxtəlif metodlardan istifadə etmək, şagirdlərdən öyrəndikləri məlumatları təkrar etmələrini, yenidən nəzərdən keçirmələrini və ya təkrarlamalarını istəmək olar.

Rəylərin təmin edilməsi: Təlimi qiymətləndirmək və asanlaşdırmaq üçün tələbələrin fəaliyyətinə dərhal rəy vermək, şagirdlərdən sonrakı işlərdə rəydən necə istifadə etdiklərini dəqiqləşdirmələrini tələb etmək bu mərhələnin xüsusiyyətidir.

Performansın qiymətləndirilməsi: Təlimat tədbirlərinin effektivliyini qiymətləndirmək üçün gözlənilən təlim nəticələrinin əldə edilib-edilmədiyini yoxlamaq, imtahan/testlər, yazılı tapşırıqlar, layihələr və s. daxil olmaqla müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə etməyə ehtiyac var.

Fəaliyyətlərin hər birinin nə qədər vaxt aparacağını təxmin etmək, sonra hər biri üçün əlavə vaxt planlaşdırmaq, qalan suallara cavab vermək və əsas məqamları ümumiləşdirmək üçün dərsin sonunda bir neçə dəqiqə vaxtın ayrılması planlaşdırılmalıdır. Vaxtınız qalacağı təqdirdə əlavə bir fəaliyyət və ya müzakirə sualı planlaşdırmağınız planınızı tamamlamağa kömək edəcəkdir.

Çevik olmaq: dərslərin planınızı tələbələrin tələblərinə uyğunlaşdırmağa və orijinal planınıza sadıq qalmaqdan daha məhsuldar görünən şeylərə diqqətinizi cəmləşdirmək dərslərinizə daha çox müsbət təsir göstərəcəkdir.

6. *Dərslərin yekunlaşdırılması üçün plan qurulması.* Dərslərin yekunlaşdırılması şagirdlərin öyrənməsini möhkəmləndirmək imkanı verir. Dərslərin yekunlaşdırılması həm müəllimlər, həm də tələbələr üçün faydalıdır.

Dərslərin yekunlaşdırılmasından əvvəl uyğun olan:

1. Əsas məlumatları vurğulamaq.
2. Şagirdlərin anlaşılmaqlarını düzəltmək.
3. Dərs fikirlərini konseptual bir çərçivəyə və/və ya əvvəllər öyrənilmiş biliklərə bağlamaq.

Dərslərin yekun qoyulmasının bir neçə yolu var:

1. Əsas fikirlərin bildirilməsi
2. Bir tələbədən xülasə etməyinizə kömək etməsini xahiş etmək.
3. Bütün şagirdlərdən dərslərin əsas məqamlarını düşündüklerini bir kağıza yazmalarını xahiş etmək.

Mövzu növbəti mövzu ilə necə əlaqəlidir? Bu önizləmə şagirdlərin marağını artıracaq və fərqli fikirləri daha geniş bir kontekstdə birləşdirmələrinə kömək edəcəkdir.

Dərslərin planının tərkib hissələri aşağıdakı formada ola bilər.

1. *Təlimin məqsədləri:*

– Nəyin öyrədiləcəyini, şagirdlərin necə qiymətləndiriləcəyini bilmək üçün aydın, ölçülə bilən hədəflərin hazırlanması.

– Dərslərin əvvəlində məqsədləri şagirdlərə çatdırın ki, dərslərin məqsədi aydın olsun.

– Dərslərin sonunda şagirdlərin nələri edəcəyini əks etdirən 1-3 hədəfin müəyyənləşdirilməsi.

– Tələbələrin məqsədlərini və qiymətləndirilmiş ehtiyaclarının əks etdirilməsi.

2. *Materiallar və mənbələr:*

Mümkün olduğu qədər orijinal materiallar da daxil olmaqla bir sıra və müxtəlif materialların təmin edilməsi.

3. Fəaliyyətlər:

– Fəaliyyətin addımlarının və fəaliyyətin nə qədər davam edəcəyinin müəyyənləşdirilməsi.

– Aydın, cəlbədicə və şagird maraqları ilə əlaqəli fəaliyyətlərin yaradılması.

Tələbələrə mövzu ilə məşğul etmək və əvvəlki təcrübələrinə qoşulmaq və qiymətləndirmək üçün giriş fəaliyyətlərindən istifadə edilməsi və lazım olduqda dərsi tənzimləmək üçün bu məlumatların istifadə edilməsi.

4. Qiymətləndirmə:

Dərslərdə nə öyrədiləcəyini planlaşdırmaq və şagirdlərə rəy vermək üçün istifadə edilməlidir.

Hər bir təlim məqsədinin yerinə yetirildiyini və /və ya nə dərəcədə yerinə yetirildiyini birbaşa ölçməlidir.

Müxtəlif qiymətləndirmə metodlarından istifadə etmək, fərqli öyrənmə üsullarına sahib şagirdlərin parlamasına imkan verir və həmçinin şagirdlər öz irəliləmələrini izləyə bilsinlər. Öyrənənlərə öz irəliləmələrini fəal şəkildə izləmək imkanları ilə təmin edir.

Gündəlik dərs planlaşdırılmasının son hissəsi dərs bitdikdən sonra baş verir, müəllimin dərsin uğurunu və ya uğursuzluğunu qiymətləndirməsi lazımdır. Alimlərin fikrinə görə dərs keçdikdən sonra düşünmək və “yaxşı olub olmadığını və niyə” deyə soruşmaq vacibdir [Ur, 1999:145]. Bu düşüncə forması özünü inkişaf etdirmək üçündür. Əlbəttə, həm “müvəffəqiyyət”, həm də “uğursuzluq” nisbi terminlərdir və onların tərifləri hər bir müəllim və tələbənin perspektivinə görə dəyişəcəkdir [Brown, 1994: 66].

Nəticə / Conclusion

Dərs planı bir sıra kənar vəziyyətlərə görə gözlədiyiniz kimi olmaya bilər. Hər dərsdən sonra bir neçə dəqiqə vaxt ayırmaq nəyi fərqli edə biləcəyinizi düşünməyə şərait yaradır. Dərs vaxtının və fəaliyyətinin uğurlu və daha az müvəffəqiyyətli təşkilini müəyyənləşdirmək, sinfin gözlənilməz hallarına uyğunlaşmağı asanlaşdıracaqdır.

Ədəbiyyat / References

1. Barsuk, R.Y. (1967). Azərbaycan məktəblərində xarici dil tədrisinin bəzi problemləri. – Bakı: Maarif.– 113 s.

2. İlyasov, M. (2018). Müəllim peşəkarlığı və pedaqoji səriştəliliyinin müasir problemləri.– Bakı: Elm və təhsil.– 208 s.
3. Quliyeva, İ. (2016). Dərsin planlaşdırılması. // Filologiya məsələləri.–Bakı: – № 6. – s.169-173.
4. Brown, H. Douglas (1994). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy, Prentice Hall Regents: – Englewood Clift.–491 p
5. Classroom Management and National Professional Standards for Teachers: A Review of the Literature on Theory and Practice (2016). –Australian Journal of Teacher Education. – Vol 41, p.1-18.
6. Cori, Brewster and Jennifer Fager (2000). Increasing student engagement and motivation; from time-on-task to homework. – Portland: –Northwest Regional Educational Laboratory. – 305 p.
7. Ur, P. (1999). Course in Language Teaching. Practice and Theory. –Cambridge University press. – 346 p.

Məqalə tarixçəsi

<i>Daxil olub</i>	<i>10.02.2024</i>
<i>Düzəlişə göndərilib</i>	<i>14.02.2024</i>
<i>Qəbul edilib</i>	<i>01.03.2014</i>
<i>Nəşrə tövsiyə edib</i>	<i>Nazilə Abdullazadə</i>
<i>pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent</i>	